

7. Η πολιτική του ΥΠΕΠΘ κατά την περίοδο 1982-1985

Η ιστορική εξέλιξη των εκπαιδευτικών ζητημάτων των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία είναι άμεσα εξαρτώμενη και επηρεαζόμενη από τις εντός Ελλάδας επικρατούσες εκπαιδευτικές και πολιτικές συνθήκες. Η άποψη αυτή τεκμηριώνεται από την αναλυτική εξέταση της πορείας της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Γερμανία και τη συνάρτηση και συσχέτισή της με τις αλλαγές στον ελληνικό πολιτικό βίο.

Η αλλαγή στην κυβερνητική εξουσία στο τέλος του 1981 και η ανάληψη της διακυβέρνησης της Ελλάδας από το κόμμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. εγείρει αξιώσεις στους Έλληνες της Γερμανίας, οι οποίοι με επιστολές και ανακοινώσεις που εκδίδουν, χαιρετίζουν τη νέα κυβέρνηση και διατυπώνουν αιτήματα σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους. Η οργάνωση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στη Γερμανία του επιτρέπει να ελέγχει και να κατευθύνει - κατά κάποιο τρόπο - τους αγώνες και τις επιδιώξεις των Ελλήνων.

Πέρα όμως από τον έλεγχο που ασκεί προς τους συλλόγους και τις οργανώσεις, παρουσιάζει δείγματα επιφανειακής ενασχόλησης με τα γενικότερα προβλήματα του απόδημου ελληνισμού ιδρύοντας Υφυπουργείο Ελληνισμού με Υφυπουργό τον Α. Φωτήλα, γεγονός για το οποίο κατηγορείται από τη Ν.Δ. Η άσκηση πολιτικής (κάθε είδους και μορφής και σε κάθε επίπεδο) εκτός των ορίων του εθνικού κράτους δυσχεραίνεται, ακριβώς διότι δεν ασκείται εκτελεστική εξουσία, δε λαμβάνονται αποφάσεις και δεν ψηφίζονται νόμοι με ισχύ εκτός Ελλάδος. Απλά συντονίζονται οι προσπάθειες άλλων υπουργείων και δημιουργούνται δεσμοί ανάμεσα στους απόδημους και το ελληνικό κράτος. Τα επιχειρήματα αυτά τεκμηριώνουν την άποψη του βουλευτή της Ν.Δ. Α. Ανδριανόπουλου, ο οποίος κατηγορεί την κυβέρνηση σχετικά με το σκεπτικό ίδρυσης του συγκεκριμένου Υφυπουργείου.

Οι θέσεις που το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αναπτύσσει σχετικά με τα εκπαιδευτικά ζητήματα, που απασχολούν τους Έλληνες μετανάστες της Δυτικής Γερμανίας, έχουν διατυπωθεί σε ποικίλα έντυπα, ακόμα και προεκλογικού χαρακτήρα, αλλά και σε επίσημες συζητήσεις στη Βουλή. Η έκδοση φυλλαδίου από τη Νομαρχιακή Επιτροπή ΠΑ.ΣΟ.Κ. στη Γερμανία, στο οποίο αναλύονται διεξοδικά οι θέσεις και οι απόψεις που το κόμμα υιοθετεί, μας παρέχει πληροφορίες, ενώ, ταυτόχρονα, δίνει το στίγμα της εκπαιδευτικής πολιτικής που θα ακολουθηθεί. Όμως, και σε επίσημες συζητήσεις στη Βουλή το ΠΑ.ΣΟ.Κ., κυρίως ως αντιπολίτευση, εκφράζει σφαιρικά τις θέσεις του για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Γερμανία και την μορφή που αυτή θα λάβει.

Η βασική επιδίωξη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. τόσο ως αντιπολίτευσης, όσο και ως κυβέρνησης είναι η παροχή ελληνόγλωσσης παιδείας προς τους Έλληνες μετανάστες, προκειμένου να ενσωματωθούν ομαλά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σε μια επικείμενη παλιννόστηση. Ο σαφής προσανατολισμός προς την ιδέα της παλιννόστησης καλλιεργείται και ενισχύεται με ποικίλους τρόπους και, κυρίως, με τις διακηρύξεις και τοποθετήσεις στελεχών του κόμματος, οι οποίες αναλύουν το μεταναστευτικό φαινόμενο υπό το πρίσμα της μαρξιστικής θεώρησης, δηλαδή της εξάρτησης ανάμεσα στο κέντρο (Γερμανία) και την περιφέρεια (Ελλάδα). Αλλά και η ασκούμενη εκπαιδευτική πολιτική και όλες οι παράμετροι που την απαρτίζουν παραπέμπουν σ' αυτήν ακριβώς την ιδέα της παλιννόστησης. Οι θέσεις αυτές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. πηγάζουν από την θεώρηση της μετανάστευσης ως φαινομένου που ταλανί-

ζει τη νεοελληνική κοινωνία, τις συνέπειες του οποίου υφίστανται πλέον τα παιδιά της δεύτερης και τρίτης μεταναστευτικής γενιάς. Η πρόταση, λοιπόν, που υιοθετεί επικεντρώνεται στην επιστροφή των μεταναστών στην Ελλάδα, ώστε να μην υφίσταται πλέον η εκμετάλλευση από το γερμανικό κράτος, αλλά και να μην αφελληνίζονται τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών.

Η παροχή εκπαίδευσης επικεντρωμένης στα ελληνικά πρότυπα και με βάση τα ελληνικά αναλυτικά προγράμματα τίθεται ως πρωταρχικός σκοπός της σχεδιαζόμενης πολιτικής. Το σύνθημα με το οποίο το ΠΑ.ΣΟ.Κ. εγείρει τις λαϊκές μάζες και τις συσπειρώνει γύρω από τις κομματικές του οργανώσεις είναι αυτό της «εθνικής ανεξαρτησίας – λαϊκής κυριαρχίας», έτσι όπως διατυπώνεται στη διακήρυξη της 3ης Σεπτεμβρίου 1974. Το ίδιο σύνθημα υιοθετείται και μεταφέρεται στο φυλλάδιο που εκδίδει η τοπική οργάνωση ΠΑ.ΣΟ.Κ. στο Βερολίνο και στο οποίο αναλύονται οι θέσεις και οι απόψεις του κόμματος σχετικά με το σχολικό ζήτημα των Ελλήνων της Γερμανίας. Το συγκεκριμένο σύνθημα παρέχει τις κατευθυντήριες γραμμές της εκπαιδευτικής πολιτικής, οι οποίες επικεντρώνονται στην παροχή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης προκειμένου να διασφαλιστεί και να διατηρηθεί η εθνική ταυτότητα των Ελλήνων.

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας και της διατήρησής της είναι θέμα με μεγάλη συχνότητα εμφάνισης σε πολιτικά κείμενα και τοποθετήσεις βουλευτών και στελεχών του συγκεκριμένου κόμματος. Οι τοποθετήσεις των κομματικών στελεχών κατευθύνονται και επηρεάζονται από τον πιθανό κίνδυνο του ξεευρωπαϊσμού, άρα και αφελληνισμού των Ελλήνων μεταναστών. Γνώμονας των θέσεων του κόμματος είναι αφενός ο προσανατολισμός προς την επικείμενη παλιννόστηση και αφετέρου προς την διατήρηση της εθνικής ταυτότητας, η οποία «κινδυνεύει» να αλλοιωθεί από τη γερμανική εκπαιδευτική πολιτική.

Έτσι, η επερώτηση βουλευτών του ΠΑ.ΣΟ.Κ. προς την κυβέρνηση της Ν.Δ. τον Οκτώβριο του 1980 παρέχει μια σφαιρική εικόνα των απόψεων που το κόμμα προσβέυει. Βέβαια, η επερώτηση θα πρέπει να τοποθετηθεί στο ιστορικό συγκείμενο, το οποίο παραπέμπει σε προεκλογική περίοδο, όπου σαφώς η δημιουργία εντυπώσεων είναι το πρώτο μέλημα των κομμάτων. Καθόλη την αντιπολιτευτική περίοδο, 1974-81, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. φέρει θέματα εκπαίδευσης των μεταναστών της Γερμανίας προς συζήτηση στη Βουλή. Μόλις ένα χρόνο πριν τις εκλογές, οι οποίες, τελικά, το αναδεικνύουν πρώτο κόμμα, γίνεται επερώτηση και εκτενής συζήτηση σε κοινοβουλευτικό επίπεδο. Η χρονική τοποθέτηση του γεγονότος δεν είναι τυχαία και σίγουρα εξυπηρετεί συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες, οι οποίες ανάγονται στην εκδήλωση ενδιαφέροντος για τα προβλήματα των μεταναστών, αλλά και στην άσκηση κριτικής προς το κυβερνών κόμμα της Ν.Δ. ότι παραμελεί τα συγκεκριμένα θέματα.

Από τον πρώτο χρόνο διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. επιχειρείται μια προσπάθεια αποσαφήνισης των στόχων της σχεδιαζόμενης εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία επικεντρώνεται, όπως ήδη αναφέρεται στη διακήρυξη της 3ης Σεπτεμβρίου, «στην επιστροφή των μεταναστών και στην αρμονική κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ένταξή τους στην Πατρίδα. Η κυβέρνησή μας, η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ., δοκιμάζει από καιρό να υλοποιήσει ένα πρόγραμμα εμπέδωσης μιας εκπαιδευτικής πολιτικής, που να καλύπτει και να εκπληρώνει τις ανάγκες των παιδιών και των γονιών τους, ένα πρόγραμμα

που θα προάγει την Παιδεία των Ελληνόπουλων, τόσο εκείνων των οικογενειών που αποφάσισαν να παραμείνουν στο εξωτερικό, όσο και εκείνων που σχεδιάζουν να επιστρέψουν στην Πατρίδα. Γι' αυτό το σκοπό η εκπαιδευτική μας πολιτική είναι υποχρεωμένη να ενισχύσει με όλα τα δυνατά μέσα και τα ενταγμένα και τα ελληνικά σχολεία, με γνώμονα πάντα την παρεμπόδιση κάθε μορφής εθνικής, πολιτικής και πολιτιστικής αλλοτρίωσης των παιδιών μας, που ζουν στο εξωτερικό» (Π.Β., 19/10/82, 361).

Οι προσπάθειες του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως κυβερνητικής εξουσίας να ικανοποιήσει τα αιτήματα των Ελλήνων γονέων δημιουργώντας τις προϋποθέσεις εκείνες, που θα παρέχουν όσο γίνεται περισσότερο «ελληνική παιδεία», το εγκλωβίζει σε συγκεκριμένες λύσεις. Οι υποσχέσεις που δίνει όταν βρίσκεται στην αντιπολίτευση, γίνονται δεσμεύσεις όταν αναλαμβάνει να ασκήσει την εξουσία. Ως κόμμα υποκύπτει στην παγίδα ικανοποίησης αιτημάτων, που, όπως είναι φυσικό, δεν ικανοποιούν ολόκληρο τον πληθυσμό, ιδιαίτερα δε όταν αυτός ο πληθυσμός διακρίνεται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και γνωρίσματα, όπως οι μετανάστες. Όπως πολύ συχνά αναφέρεται από κομματικά στελέχη, στους μεταναστευτικούς κόλπους ενυπάρχουν ομάδες γονέων που επιδιώκουν διαφορετική μορφή εκπαίδευσης για τα παιδιά τους, ανάλογα με τις μελλοντικές τους επιδιώξεις.

Στα πλαίσια της γενικότερης αντιμετώπισης των ζητημάτων των απόδημων Ελλήνων εντάσσεται η με το Π.Δ. 1288/82 σύσταση της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού (Γ.Γ.Α.Ε.), ως αρμόδιου οργάνου να συντονίζει τις γενικότερες ενέργειες σε θέματα που αφορούν τους απόδημους Έλληνες. Ειδικότερα, με το Π.Δ. 104, αρ. 6/1983, η Γ.Γ.Α.Ε. έχει ως αρμοδιότητα «τη μελέτη και εισήγηση μέτρων για την εκπαίδευση των παιδιών των απόδημων Ελλήνων, όπως για την έκδοση διδακτικών βιβλίων προσαρμοσμένων στις ανάγκες τους, την ειδική επιμόρφωση των δασκάλων, την κατάρτιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την επιχορήγηση ελληνικών σχολείων εξωτερικού...».

7.1 Μορφές ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης

Με γνώμονα τις ανάγκες των μαθητών και τις ιδιαίτερες συνθήκες ανάπτυξής τους σε μεταναστευτικό περιβάλλον διαμορφώνεται η εκπαιδευτική πρόταση του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος σχετικά με τη μορφή εκπαίδευσης των μαθητών ελληνικής καταγωγής που ζουν στη Γερμανία. Αναφέρονται μάλιστα ως καθοριστικότεροι παράγοντες διαμόρφωσης της εκπαιδευτικής πολιτικής «οι μαθησιακές ανάγκες των μαθητών, οι οποίες απορρέουν από την ειδική γλωσσική, ψυχολογική και κοινωνικοπολιτιστική τους κατάσταση» και, συγκεκριμένα, από την «απόλυτη ανάγκη να διατηρήσουν και να καλλιεργήσουν τη μητρική τους γλώσσα... και να μάθουν τη γλώσσα της χώρας που τα φιλοξενεί, που όμως προϋποθέτει την ανάπτυξη σε ικανοποιητικό βαθμό της μητρικής τους γλώσσας» (Π.Ε.Ε. 16-18/11/83, 5). Σύμφωνα με την παραπάνω θέση, η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας είναι ιδιαίτερα σημαντική, προκειμένου να εξασφαλίζονται στα ελληνόπουλα οι προοπτικές που θα αποτρέπουν τον αφελληνισμό τους και θα οδηγούν στην επαγγελματική τους αποκατάσταση. Εκτός από τις καθαυτές ανάγκες των μαθητών λαμβάνεται σοβαρά υπόψη και η άποψη των γονέων και οι προοπτικές για παλιννόστηση ή μόνιμη εγκατάσταση που οι ίδιοι εκφράζουν.

Η τοποθέτηση των βουλευτών Δ. Παπαδημητρίου, Ε. Βερυβάκη, Ι. Μιχελιογιάννη και Ι. Κουτσοχέρα στην επερώτηση της 10ης Οκτωβρίου 1980 γίνεται συνολικά για το θέμα της εκπαίδευσης των Ελλήνων του εξωτερικού. Δε γίνεται αναφορά στις συνθήκες και τα δεδομένα μιας συγκεκριμένης χώρας, αλλά τίγονται τα γενικότερα εκπαιδευτικά προβλήματα, που απασχολούν τους Έλληνες μετανάστες.

Η αναλυτική παρουσίαση και κριτική των μορφών ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης που λειτουργούν στο εξωτερικό αφήνει να διαφανεί μια τάση προς την παροχή μιας ελληνοκεντρικής μορφής εκπαίδευσης και κυρίως εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Η αιτιολόγηση αυτής της θέσης έγκειται στο γεγονός της ενίσχυσης της εθνικής ταυτότητας των ελληνοπαίδων, που αποτελεί άλλωστε πρωταρχικό στόχο του ελληνικού κράτους. Η συγκεκριμένη μορφή εκπαίδευσης, που προτείνεται από τον βουλευτή του ΠΑ.ΣΟ.Κ., Δ. Παπαδημητρίου, είναι αυτή της δημιουργίας «ελληνικών τάξεων μέσα στα ξένα σχολεία, δηλαδή ελληνικών προγραμμάτων στην ελληνική γλώσσα, προσαρμοσμένα στις εκπαιδευτικές, κοινωνικές και λοιπές συνθήκες της χώρας υποδοχής, με παράλληλη διδασκαλία σαν πρώτη ξένης γλώσσας της χώρας υποδοχής» (Π.Β., 10/10/80, 414).

Η προτεινόμενη το 1980 μορφή εκπαίδευσης, που διατυπώνεται από ομάδα βουλευτών του ΠΑ.ΣΟ.Κ., με υπόδειξη του αρχηγού του κόμματος, όπως αναφέρουν οι ίδιοι, τροποποιείται και συγκεκριμενοποιείται αργότερα. Η βασική κατευθυντήρια γραμμή, που κυριαρχεί σε όλες τις τοποθετήσεις, είναι η εξασφάλιση ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και συγκεκριμένα η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας. Η σταδιακή αποσαφήνιση και συγκεκριμενοποίηση της μορφής αυτής επέρχεται με την άνοδο του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στην εξουσία στα τέλη του 1981.

Ήδη σε ερώτηση αντιπολιτευόμενων βουλευτών το Νοέμβριο 1982, ο Υφυπουργός Παιδείας Π. Μώραλης ανακοινώνει ότι πρόθεση της κυβέρνησης είναι η ίδρυση και λειτουργία αμιγών ελληνικών σχολείων στη Γερμανία και ότι στο πλευρό της έχει την στήριξη των ελληνικών κοινοτήτων. Το αίτημα για ίδρυση ελληνικών σχολείων είναι διάχυτο και εκφράζεται από διάφορους συλλόγους και οργανώσεις ιδιαίτερα σε κρατίδια με την ύπαρξη μεγάλου αριθμού Ελλήνων.

Ο τιθέμενος σκοπός από την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. σχετικά με τους Έλληνες μετανάστες της Δυτικής Ευρώπης, έτσι όπως διατυπώνεται σε συζήτηση στη Βουλή, είναι ο εξής: «η εκπαιδευτική πολιτική της κυβέρνησης... στοχεύει στην ενίσχυση του προγράμματος ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και την διατήρηση της εθνικής ταυτότητας» (Π.Β., 8/11/82, 698).

Η σοσιαλιστική τοποθέτηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και η έλλειψη ευρωπαϊκού προσανατολισμού – τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης τα χώρας - ωθεί το κυβερνών κόμμα να προτάσει τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας στους πρωταρχικά τιθέμενους σκοπούς της εκπαιδευτικής του πολιτικής. Η αντίληψη και η ιδέα ότι η εθνική ταυτότητα του Έλληνα πρέπει να διασφαλιστεί και να μην αφομοιωθεί από τη γερμανική πολιτική ενεργοποιεί και εγείρει τους (εκπαιδευτικούς) μηχανισμούς που θα τη διατηρήσουν. Η ίδρυση ελληνικών σχολείων που θα παρέχουν καθαρά ελληνόγλωσση εκπαίδευση, θα ακολουθούν παρόμοιο αναλυτικό πρόγραμμα με τα εντός Ελλάδας σχολεία και οι τίτλοι που θα παρέχουν θα είναι ισότιμοι με αυτούς των ελληνικών σχολείων, θεωρείται από την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως μέτρο που

εξυπηρετεί τους σκοπούς της αλλά που ταυτόχρονα συνάδει με τα αιτήματα των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων. Εξάλλου, οι βουλευτές και τα στελέχη του ΠΑ.ΣΟ.Κ. επαναλαμβάνουν συχνά ότι η γνώμη που εκφράζουν οι σύλλογοι Γονέων και Κηδεμόνων αλλά και τα αιτήματα που διατυπώνουν έχουν για την κυβέρνηση βαρύνουσα σημασία.

Η ίδρυση σχολείων με καθαρά ελληνικό πρόγραμμα και περιεχόμενο δεν επιτρέπεται σε όλα τα ομόσπονδα κρατίδια παρόλο που η Οδηγία της ΕΟΚ αναφέρει ότι τα παιδιά των μεταναστών υπόκεινται σε υποχρεωτική σχολική φοίτηση και, μάλιστα, τους παρέχεται η δυνατότητα διδασκαλίας της μητρικής τους γλώσσας και πολιτισμού. Την οδηγία αυτή χρησιμοποιεί ο Υπουργός Εξωτερικών Ι. Χαραλαμπίδης για να απαντήσει σε ερώτηση του αντιπολιτευόμενου βουλευτή Μ. Παπακωνσταντίνου σχετικά με τη δυνατότητα εκμάθησης της μητρικής γλώσσας για τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών και τις κείμενες διατάξεις. Η απάντηση από τον Υπουργό Εξωτερικών σε θέμα που αγγίζει τις αρμοδιότητες του Υπουργείου Παιδείας γίνεται προφανώς για να δειχθεί ότι τα θέματα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης αφορούν και το παραπάνω υπουργείο, το οποίο συνδράμει με τις πρεσβευτικές και προξενικές αρχές που διαθέτει (Π.Β., 10/1/84, 2820). Βέβαια, η ερώτηση του βουλευτή Μ. Παπακωνσταντίνου απαντάται και από τον Υφυπουργό Παιδείας Π. Μώραλη, ο οποίος περιγράφει τη γενικότερη κατάσταση και το έργο που έχει επιτελέσει η κυβέρνησή του στο χώρο της Γερμανίας.

Όμως, και στις ελληνογερμανικές συνομιλίες, η ελληνική πλευρά επιχειρεί να ενσωματώσει ένα επιπλέον άρθρο στην υπογραφέισα το 1956 μορφωτική σύμβαση Ελλάδας-Γερμανίας, το οποίο αναφέρεται στην δυνατότητα «*ίδρυσης ισότιμων αναγνωρισμένων ιδιωτικών σχολείων ή τάξεων στα κοινά σχολεία...*». Ουσιαστικά η ελληνική αντιπροσωπεία επιχειρεί να νομιμοποιήσει την ίδρυση των ιδιωτικών ελληνικών σχολείων, την λειτουργία των οποίων έχει ήδη εξαγγείλει. Συγκεκριμένα, αναφέρεται στο άρθρο που συνοδεύει την 10η Σύνοδο της Μικτής Ελληνογερμανικής Επιτροπής ότι «*στα σχολεία ή τις τάξεις αυτές θα διδάσκονται εντατικά και οι δυο γλώσσες και θα επιδιώκεται η διατήρηση και καλλιέργεια της πολιτιστικής ταυτότητας της προέλευσης των μαθητών, καθώς επίσης η ομαλή κοινωνική και πολιτιστική προσαρμογή στη χώρα υποδοχής. Η γλώσσα καθενός από τα εκτός του πατριδογνωστικού κύκλου μαθήματα θα αποφασίζεται σε συνεργασία των αρμόδιων εκπαιδευτικών αρχών των δυο χωρών, με γνώμονα τις γλωσσικές δυνατότητες, τις ανάγκες και τις προοπτικές μελλοντικής εγκατάστασης των μαθητών. Ιδιαίτερα θα λαμβάνεται υπόψη τόσο για τη γλώσσα διδασκαλίας όσο και για τα περιεχόμενα των μαθημάτων αυτών η δεδηλωμένη προοπτική παλινοσέτησης και επανένταξης των μαθητών στο σχολικό σύστημα της χώρας προέλευσης*» (Π.Ε.Ε., 26-27/9/83, 2).

Ο σαφής προσανατολισμός του κειμένου προς τις ελληνικές επιδιώξεις διαφαίνεται αντιπαραβαλλόμενος με αντίστοιχα κομματικά κείμενα του ΠΑ.ΣΟ.Κ., αλλά και με τις τοποθετήσεις των βουλευτών του κόμματος στη Βουλή. Η χρήση εκφράσεων με συγκεκριμένο νοηματικό περιεχόμενο, αλλά και η επανάληψη της ίδιας επιχειρηματολογίας παραπέμπει σε συντάκτη υπέρμαχο των ελληνικών αιτημάτων για παροχή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στους Έλληνες μετανάστες της Γερμανίας. Η επισήμανση της δέσμευσης και για τα δύο συμβαλλόμενα κράτη γίνεται εμφανώς για διπλωματικούς λόγους, εφόσον αφενός η γερμανική

παρουσία στην Ελλάδα δεν είναι τόσο έντονη, ώστε να τίθεται θέμα μελλοντικής μαζικής παλιννόστησης, άρα και επανένταξης στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα, αφετέρου έχει ήδη δειχθεί, στην ίδια συνεδρίαση της ελληνογερμανικής επιτροπής, ότι η γερμανική γλώσσα διδάσκεται με ικανοποιητικό τρόπο στην Ελλάδα και μάλιστα παρέχοντας αναγνωρισμένους τίτλους. Το ίδιο θέμα επαναλαμβάνεται και στην επόμενη σύνοδο της ελληνογερμανικής επιτροπής δηλώνοντας την εμμονή της Ελλάδας στην διεκδίκηση του αιτήματος.

Η επανάληψη της επικείμενης παλιννόστησης ως επιχείρημα για τη δυνατότητα / υποχρέωση διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας είναι επιχείρημα που αναμφισβήτητα προσάπτεται στην κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Αναφέρεται η δυνατότητα επιλογής της ελληνικής γλώσσας ως πρώτης ξένης γλώσσας στο γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα για τα Ελληνόπουλα που φοιτούν σ' αυτό. Το μέτρο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι έχει ήδη προταθεί από την γερμανική αντιπροσωπεία στις ελληνογερμανικές συνομιλίες. Στο σημείο αυτό μπορούν να γίνουν δυο επισημάνσεις: αφενός ότι ο Υφυπουργός παρουσιάζει ως επίτευγμα της κυβέρνησής του τη δυνατότητα επιλογής της ελληνικής ως πρώτης ξένης γλώσσας, η οποία στην πραγματικότητα αποτελεί παροχή της γερμανικής εκπαιδευτικής πολιτικής και αφετέρου ότι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως κυβέρνηση, ενώ «αντιστέκεται» περισσότερο απ' ό,τι η Ν.Δ. στις προτάσεις της γερμανικής πλευράς και προβάλλει αντιρρήσεις ευκολότερα – ίσως εγκλωβισμένο στα αντι-εοκικά και αντι-ευρωπαϊκά του αισθήματα – στην πρακτική αντιμετώπιση των ζητημάτων ακολουθεί τις προτάσεις και τις παραχωρήσεις που η γερμανική πλευρά παρέχει.

Οι θέσεις που το ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχει αναπτύξει απέναντι στην ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες θα μπορούσαν να ερμηνευθούν σε σχέση με τη γενικότερη τοποθέτηση και θεώρηση της Ελλάδας ως χώρας περιφερειακής του καπιταλισμού, άρα άμεσα εξαοτημένης από τα καθιερωμένα καπιταλιστικά κράτη. Συνεπώς, η αντίθεση στην ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, την οποία υποστήριζε η Ν.Δ., υπήρξε έντονη, τουλάχιστον μέχρι το 1977, όπου οι θέσεις αυτές μεταβάλλονται οριακά και βαθμιαία (Ροζάκης, 1986, 122).

Μάλιστα, η αναφορά που γίνεται στη Δ' σύνοδο της Μικτής Ελληνογερμανικής Επιτροπής (ΜΕΕ) (16-18 Νοεμβρίου 1983) παρουσιάζει την ελληνική πλευρά να ζητάει περισσότερες διευκολύνσεις, σύμφωνα με την οδηγία της ΕΟΚ, και τη γερμανική πλευρά να διάκειται θετικά στα αιτήματα για αποτελεσματικότερη και πληρέστερη λειτουργία της ελληνόγλωσσας εκπαίδευσης στη Γερμανία. Το γεγονός εκπλήσσει, εξαιτίας της διαλλακτικότητας την οποία εμφανίζει το ΠΑ.ΣΟ.Κ., από το οποίο θα αναμενόταν μια δυναμικότερη διαπραγμάτευση των ζητημάτων που το απασχολούν. Ουσιαστικά, δηλαδή, ακολουθεί τη στάση της Ν.Δ., την οποία κατηγορούσε, ενώ βρισκόταν το ίδιο σε αντιπολιτευτική θέση, ότι ακολουθεί τις γερμανικές εκπαιδευτικές επιταγές/προσταγές, χωρίς να απαιτεί και να επιδιώκει.

Η επανάληψη του στόχου για διατήρηση της γλωσσικής και πολιτιστικής ταυτότητας ενισχύει την άποψη για τη σπουδαιότητα του ζητήματος αυτού. Εμφανής είναι η απουσία οποιασδήποτε συζήτησης για τη διαμορφούμενη ταυτότητα των Ελλήνων μεταναστών, ιδιαίτερα αυτών της δεύτερης γενιάς, για τους οποίους προορίζονται τα συγκεκριμένα μέτρα.

Η θέληση και η επιθυμία των Ελλήνων γονέων για μόνιμη παραμονή στη Γερμανία ή για επιστροφή στην Ελλάδα δίνουν ωστόσο τις κατευθυντήριες γραμμές άσκησης εκπαιδευτι-

κής πολιτικής από τα στελέχη του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Έτσι, η εξαγγελία ίδρυσης 42 σχολικών μονάδων (Δημοτικών, Γυμνασίων, Λυκείων), τον Αύγουστο του 1982, στο κρατίδιο της ΒΡΒ, που προσφέρουν καθαρά ελληνόγλωσση εκπαίδευση στα ελληνόπουλα της Γερμανίας, παρουσιάζεται ως μέτρο άμεσα εναρμονισμένο με τις απαιτήσεις των Ελλήνων γονέων. Τα έξοδα για τη λειτουργία των σχολείων αυτών επιβαρύνουν αποκλειστικά την ελληνική κυβέρνηση, η οποία ουσιαστικά εμπλέκεται σε μια περιπέτεια με οικονομικές – και όχι μόνο – συνέπειες. Εμμένοντας στην παροχή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης ιδρύει τα ελληνικά σχολεία, τα οποία χαρακτηρίζονται ως ιδιωτικά, γεγονός που επιβάλλει την κάλυψη των εξόδων λειτουργίας τους. Μάλιστα, όπως αναλύει ο Δαμανάκης (1987, 158), *«η άρνηση της περιφερειακής χώρας – Ελλάδας να αποδεχτεί τους εκπαιδευτικοπολιτικούς όρους της χώρας υποδοχής είναι συνδεδεμένη με υψηλές οικονομικές επιβαρύνσεις για την πρώτη και οικονομικά οφέλη για τη δεύτερη»*.

Για την Γερμανία, που ως χώρα υποδοχής έχει την υποχρέωση σύμφωνα με την οδηγία του Συμβουλίου της 25ης Ιουλίου 1977, να λαμβάνει μέτρα για την διδασκαλία της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού των μεταναστών, η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης την απαλλάσσει από την υποχρέωση αυτή μεταθέτοντας τις ευθύνες και τις επιβαρύνσεις στο ελληνικό κράτος. Η οικονομική στήριξη των σχολείων αυτών είναι το γεγονός που εγείρει την αντιπολίτευση να εναντιωθεί στην απόφαση ίδρυσης ελληνικών σχολείων. Για το λόγο αυτό το θέμα της ίδρυσης των παραπάνω σχολείων απασχολεί κατ' επανάληψη το κοινοβουλευτικό σώμα. Έτσι, με ερωτήσεις των βουλευτών Ι. Λαυρεντίδη και Χ. Ερμείδη, ο Υφυπουργός Π. Μώραλης παρουσιάζει διεξοδικά και αναλυτικά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες σχεδιάστηκε η λειτουργία αυτών των σχολείων. Η απάντηση του Υφυπουργού δε χαρακτηρίζεται από επιχειρηματολογία σχετικά με την ορθότητα της απόφασης για ίδρυση ελληνικών σχολείων, αλλά κυρίως περιγράφει τα πραγματικά δεδομένα που βοηθούν ή αναστέλλουν τη λειτουργία των σχολείων αυτών. Εντοπίζονται οι δυσκολίες στην κάλυψη των εξόδων λειτουργίας τους και κυρίως στην εύρεση αιθουσών, χωρίς να αναπτύσσονται επιχειρήματα για το σκεπτικό ίδρυσής τους (Π.Β., 13/1/83, 2752). Ήδη, τον Οκτώβριο του 1982, σε συζήτηση στη Βουλή, έπειτα από επερώτηση βουλευτών της Ν.Δ., ο Υφυπουργός Μώραλης αναφέρεται στην ίδρυση των συγκεκριμένων σχολείων, η οποία έγινε κάτω από «στενότητα κονδυλίων», αιτιολογώντας την απόφαση αυτή ότι *«στηρίχθηκε σε χωροταξική μελέτη των αναγκών για παροχή της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και στις προτάσεις των ελληνικών φορέων της δυτικής Γερμανίας»* (Π.Β., 19/10/82, 362). Και συνεχίζοντας αναφέρει ότι: *«η απόφαση πιστεύουμε ότι αναπληρώνει μια ουσιαστική ανάγκη, μετά την απόφαση της γερμανικής κυβέρνησης να περιορίσει την ελληνόγλωσση διδασκαλία στις ενταγμένες ελληνικές τάξεις. Και δώσαμε ιδιαίτερη έμφαση στη συνεργασία όλων των ελληνικών φορέων για την ίδρυση και στήριξη των ελληνικών σχολείων. Για την εξασφάλιση των αναγκαίων αιθουσών, γι' αυτά τα ελληνικά σχολεία, έγιναν οι απαραίτητες ενέργειες προς τις γερμανικές, πολιτικές και εκπαιδευτικές αρχές»*.

Επειδή, το ζήτημα διαρκώς ανακινείται και επανέρχεται προς συζήτηση, ο ίδιος Υφυπουργός αναγκάζεται να δώσει περισσότερες εξηγήσεις σε επόμενη συνεδρίαση τον Μάιο 1983. Στην ερώτηση που τίθεται από τους βουλευτές Β. Μπεκίρη και Ν. Αναστασοπούλου

παρατίθενται στοιχεία προς το κοινοβουλευτικό σώμα, τα οποία έχουν ως στόχο να αναδείξουν την αναγκαιότητα της ίδρυσης σχολείων ή τύπων τάξεων, που να προσφέρουν ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο μεγάλο αριθμό Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας. Ουσιαστικά αναφέρονται τα στατιστικά δεδομένα που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό του ελληνισμού να έχει ενσωματωθεί (70%) ή να μην διδάσκεται καθόλου ελληνικά (45%). Τα στοιχεία έχουν αντληθεί προφανώς από τις εκθέσεις των εκπαιδευτικών συμβούλων, που έχουν τοποθετηθεί σε κάθε κρατίδιο, προκειμένου να συντονίζουν την ελληνόγλωσση εκπαίδευση και χρησιμοποιούνται εδώ ως αποδεικτικά στοιχεία ενισχύοντας την ορθότητα αυτής της απόφασης. Με την επιχειρηματολογία αυτή, η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ουσιαστικά καλύπτει το κενό που εντοπίστηκε σε προηγούμενη ερώτηση σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία των ελληνικών σχολείων στη Γερμανία. Κατά κάποιο τρόπο αιτιολογείται η απόφαση ίδρυσης αναπληρωματικών και συμπληρωματικών σχολείων ως λύση στο αδιέξοδο πρόβλημα που κληροδοτήθηκε από την κυβέρνηση της Ν.Δ. Στη συγκεκριμένη απάντηση του Υφυπουργού Π. Μώραλη επαναλαμβάνεται ο σκοπός ίδρυσης των ελληνικών σχολείων στη Γερμανία, οποίος στοχεύει στην *«κατοχύρωση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και πολιτιστικής ταυτότητας των Ελληνοπαίδων»* (Π.Β., 20/5/83, 6632).

Ας σημειωθεί ότι από γερμανικής πλευράς, η μόνη τοποθέτηση σχετικά με την ίδρυση αυτών των σχολείων είναι η υπόσχεση που δίδεται στα πλαίσια των ελληνογερμανικών συνομιλιών ότι θα γίνει σύσταση προς τους αρμόδιους φορείς (Δήμους, Κοινότητες) *«να μην απαιτούν υψηλά ενόικια»*, προκειμένου να διαθέτουν σχολικούς χώρους, στους οποίους στεγάζονται τα ελληνικά σχολεία (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 2). Στην ίδια σύνοδο διαφαίνεται μια θετική στάση από γερμανικής πλευράς και μια υποσχεσιολογία απέναντι στα ελληνικά αιτήματα. Εκφράζεται η διάθεση για στενότερη συνεργασία, η οποία μετουσιώνεται και μεταφέρεται μέσω άτυπων διαδικασιών στις σχέσεις των γερμανικών σχολικών αρχών με τους εκπροσώπους των ελληνικών κοινοτήτων και συλλόγων γονέων και κηδεμόνων. Εξάλλου, στην ίδια συνεδρίαση της 16-18/11/83 συμμετέχει επίσημα για πρώτη φορά, έπειτα από πρόταση της ελληνικής πλευράς, ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων Δυτ. Γερμανίας (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 3).

Το γεγονός ερμηνεύεται από την σύνδεση που έχει ήδη επισημανθεί ανάμεσα στα συλλογικά όργανα έκφρασης και εκπροσώπησης των Ελλήνων μεταναστών και τα κόμματα που δρουν στον ελλαδικό χώρο. Η σημασία που αποδίδει το σοσιαλιστικό κόμμα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στους συνδικαλιστικούς φορείς και στα όργανα μαζικής εκπροσώπησης, μεταφράζεται στη συμμετοχή του εκλεγμένου προέδρου των ελληνικών κοινοτήτων στις ελληνογερμανικές συνομιλίες.

Η έννοια της ταυτότητας και της διατήρησής της, η οποία συνάδει με τη διατήρηση της γλώσσας και του πολιτισμού παρέχει τις κατευθυντήριες γραμμές για το σχεδιασμό της ακολουθούμενης εκπαιδευτικής πολιτικής και που οδηγεί την ελληνική πλευρά να προτάξει ως αίτημα αφενός την επαρκή διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού στο υποχρεωτικό σχολικό πρόγραμμα για τα παιδιά που η θέληση των γονέων τους είναι να παραμείνουν στη Γερμανία και αφετέρου την ίδρυση αναπληρωματικών σχολείων (Ersatzschulen) ή δίγλωσσων τάξεων, ενταγμένων στα γερμανικά σχολεία για τα παιδιά, που οι γονείς τους

επιθυμούν να παλινοστήσουν στην Ελλάδα. Ο προσανατολισμός και η εμμονή προς την διδασκαλία της μητρικής γλώσσας των παιδιών των μεταναστών προκύπτει ως αίτημα, που υιοθετούν οι ελληνικές εκπαιδευτικές αρχές οι οποίες συνομιλούν με τις αντίστοιχες γερμανικές, προφανώς λαμβάνοντας υπόψη τις θέσεις που οι Σύλλογοι Γονέων και Κηδεμόνων έχουν κατά καιρούς εκφράσει μέσω ανακοινώσεων και διακηρύξεων (Π.Ε.Ε., 26-27/9/83, 4).

Οι προτάσεις που διατυπώνει η ελληνική πλευρά στην Δ' σύνοδο της ελληνογερομανικής επιτροπής αναφέρονται στην λειτουργία δίγλωσσων τάξεων ενταγμένων στα γερμανικά σχολεία, στις οποίες η διδασκαλία θα γίνεται κατά πλειοψηφία στην ελληνική και με ελληνικό πρόγραμμα και μόνο για μαθήματα, όπως γυμναστική, μουσική και τεχνικά θα γίνεται συνδιδασκαλία με τα γερμανόπουλα. Αξιοσημείωτη είναι η τοποθέτηση της ελληνικής πλευράς σχετικά με την ίδρυση ελληνικών σχολείων. Ουσιαστικά, την χαρακτηρίζει ως «λύση ανάγκης», εξαιτίας της πολιτικής της ενσωμάτωσης που εφαρμόζεται σε διάφορα κρατίδια, η οποία δεν επιτρέπει την λειτουργία οποιασδήποτε άλλης μορφής εκπαίδευσης. Η επιχειρηματολογία της ελληνικής αντιπροσωπείας επικεντρώνεται στην ανάγκη για διδασκαλία της μητρικής γλώσσας μεταθέτοντας τις ευθύνες για την ίδρυση των ιδιωτικών σχολείων στην προσπάθεια που καταβάλλεται για ικανοποίηση των αιτημάτων των Ελλήνων γονέων. Η γερμανική πλευρά επιτρέπει την ίδρυση ιδιωτικών σχολείων σε ορισμένα μόνο κρατίδια, προτείνοντας ταυτόχρονα ως εφικτή - πάλι σε ορισμένα κρατίδια - τη λύση των δίγλωσσων τάξεων. Η επίμονη άρνηση εντοπίζεται κυρίως στο αίτημα για συμπληρωματική διδασκαλία της ελληνικής και σταδιακή ένταξή της στο γερμανικό σχολικό πρόγραμμα, γεγονός που θα έχει δυσμενή επίπτωση στην σχολική εξέλιξη των Ελλήνων μαθητών.

Η κατάργηση δίγλωσσων τάξεων σε ορισμένα κρατίδια, όπως αυτό της Βόρειας Ρηνανίας-Βεσφαλίας, εγείρει αντιδράσεις από την ελληνική κυβέρνηση, η οποία έχει καταφύγει στην λύση των συμπληρωματικών σχολείων (Ergänzungssechulen), που για πολλούς λόγους δεν είναι της προτίμησής της, απλά προκύπτει ως πειστικό αίτημα των γονέων. Η σύνδεση που ενυπάρχει ανάμεσα στη θέληση των γονέων και στα αιτήματα που αυτοί εκφράζουν και στην ασκούμενη από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. εκπαιδευτική πολιτική διαφαίνεται να είναι λεπτή, έτσι ώστε να μην είναι ορατή και ξεκάθαρη η επιρροή που το κόμμα ασκεί στους συλλόγους, τις οργανώσεις και τα συλλογικά όργανα των Ελλήνων, αλλά ούτε και η επίδραση των απόψεων και των επιλογών που το ΠΑ.ΣΟ.Κ. υιοθετεί έναντι αυτών των συλλόγων.

Οι μηχανισμοί που αναπτύσσονται ανάμεσα σε ομάδες έκφρασης συλλογικών συμφερόντων, όπως οι συγκεκριμένες μεταναστευτικές οργανώσεις που δρουν στη Γερμανία, και στον εκφραστή της κυβερνητικής εξουσίας, το κυβερνών στην Ελλάδα κόμμα, παρουσιάζουν μια πλοκή και εμπλοκή παραγόντων πολυδιάστατων και πολυσύνθετων, οι οποίοι ανάγονται κυρίως στην άμεση διασύνδεση των ομάδων αυτών με τους κομματικούς μηχανισμούς, καθώς και στη δραστηριοποίηση φυσικών προσώπων τόσο σε συλλογικά μεταναστευτικά όργανα όσο και σε κομματικά όργανα.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχει ήδη αναπτύξει από τα χρόνια της αντιπολιτευτικής του ιδιότητας μηχανισμούς και στρατηγικές προσέλευσης των μαζών, στις οποίες κυριαρχεί υιοθετώντας συνθήματα όπως εθνική ανεξαρτησία, λαϊκή κυριαρχία και κοινωνική απελευθέρωση, διαμορφώνοντας ταυτόχρονα πολιτική συνείδηση στις μάζες αυτές (Νικολινάκος, 1980, 125).

Σε άμεση συσχέτιση με τη μορφή, που θα λάβει η ελληνική εκπαίδευση στην Γερμανία, βρίσκεται και το θέμα της αναγνώρισης των τίτλων σπουδών, που θα αποδίδει αυτή η εκπαίδευση στα άτομα που την παρακολουθούν. Η ισότιμη αναγνώριση των τίτλων, των ενδεικτικών και των απολυτηρίων που παρέχουν οι ισχύουσες κατά κρατίδιο μορφές εκπαίδευσης είναι αίτημα που προέρχεται από τους Έλληνες γονείς και ιδιαίτερα από αυτούς που προσανατολίζονται σε μια πιθανή παλιννόστηση και εγκατάσταση στην Ελλάδα.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ., λοιπόν, ως δέκτης μηνυμάτων προσλαμβάνει, υιοθετεί και «μεταφέρει» τα αιτήματα των μεταναστών. Έτσι, φέρει προς συζήτηση στις ελληνογερμανικές συνομιλίες την ισότιμη αναγνώριση των σχολικών τίτλων και μάλιστα καταθέτοντας συγκεκριμένες προτάσεις. «*Η ελληνική πλευρά προτείνει: 1) την ίδρυση αναπληρωματικών σχολείων ή διγλωσσικών τάξεων ενταγμένων στα γερμανικά σχολεία, γιατί οι τίτλοι και των δυο αυτών σχολείων αναγνωρίζονται από την ισχύουσα γερμανική σχολική νομοθεσία. 2) τη λειτουργία τμημάτων μέσα στις Gesamtschulen, όταν συγκεντρώνονται πάνω από 10 Ελληνόπουλα. Όπου δεν είναι δυνατό να ικανοποιηθούν τα αιτήματα αυτά πρότείνει: 3) να αναγνωρίζονται οι σχολικοί τίτλοι των ελληνικών σχολείων, που λειτουργούν στην Ελλάδα και στην ΟΔΓ, αφού η ελληνική πλευρά αναγνωρίζει τους τίτλους των Γερμανικών Σχολείων Γενικής Εκπαίδευσης...*» (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 19). Αξιοσημείωτη είναι η στάση της γερμανικής πλευράς, η οποία διάκειται θετικά στο παραπάνω αίτημα αφήνοντας να καλλιεργηθεί ένα συναινετικό κλίμα.

7.2 Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση (Τ.Ε.Ε.)

Το ζήτημα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης απασχολεί την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Για το λόγο αυτό επιχειρείται διευθέτησή του μέσω των ελληνογερμανικών συνομιλιών. Αν και η συνεργασία στον τομέα αυτό έχει σημειώσει πρόοδο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στα πρακτικά της 10ης Συνόδου, το ζήτημα απασχολεί διαρκώς τα συμμετέχοντα μέρη και το θέμα ανακινείται συχνά. Ο προβληματισμός σχετικά με την επαγγελματική εκπαίδευση προκαλείται από το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό ελληνόπουλων δεν παίρνει Απολυτήριο Hauptschule και, επομένως, δεν μπορεί να αρχίσει άμεσα την επαγγελματική εκπαίδευση. Τα αίτια αναζητούνται στην έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης, στην ελλιπή γερμανομάθεια, στις ελλειπείς σχολικές γνώσεις και στην έλλειψη επαρκών θέσεων μαθητείας. Διαπιστώνεται μια δυσλειτουργία του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο δεν παρέχει τις επαρκείς γνώσεις και πληροφορίες στους αλλοδαπούς μαθητές, αλλά και γονείς.

Για την ελληνική κυβέρνηση έχει τεράστια σημασία «*η καλή επαγγελματική εκπαίδευση των Ελληνόπουλων*» ακριβώς γιατί αποτελεί την καλύτερη προετοιμασία για παλιννόστηση. Προς την κατεύθυνση αυτή προσβλέπουν οι προτάσεις και οι ενέργειες του κυβερνώντος κόμματος. Για το λόγο αυτό προτείνει: να μεταφραστούν περισσότερα ενημερωτικά φυλλάδια στην ελληνική γλώσσα, να υπάρξει συνεργασία με τις αρμόδιες ελληνικές αρχές, προκειμένου να ενημερωθούν έγκυρα οι γονείς και οι νέοι για τις δυνατότητες επαγγελματικής εκπαίδευσης, να πληροφορηθούν οι νέοι για τα προγράμματα βελτίωσης της γερμανομάθειας, να προετοιμαστούν κατάλληλα οι εκπαιδευτικοί που ασχολούνται με την επαγ-

γελματική εκπαίδευση των αλλοδαπών, να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας στη σχολική επαγγελματική εκπαίδευση, να καθιερωθεί η επαγγελματική εκπαίδευση υπό τη μορφή εξωεπιχειρησιακής επαγγελματικής εκπαίδευσης (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 11-12). Στα αιτήματα/προτάσεις της ελληνικής αντιπροσωπείας η γερμανική πλευρά διάκειται ευνοϊκά εκφράζοντας το ενδιαφέρον της για μια σωστή επαγγελματική εκπαίδευση.

Γεγονός είναι ότι εντοπίζεται μια προσπάθεια από την πλευρά του ΠΑ.ΣΟ.Κ. να ασκήσει πίεση προς τους Γερμανούς εκπαιδευτικούς εκπροσώπους προκειμένου να επιτύχει μια καλύτερη αντιμετώπιση του ζητήματος της επαγγελματικής εκπαίδευσης. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στο συγκεκριμένο θέμα αφενός γιατί απασχολεί έντονα τους φορείς και τα συλλογικά όργανα των Ελλήνων μεταναστών και ιδιαίτερα των γονέων και αφετέρου γιατί οι μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις επιχειρούν με διάφορα μεταρρυθμιστικά μέτρα μια στροφή προς την επαγγελματική εκπαίδευση.

Συγκεκριμένα, συμφωνήθηκε «*μια περαιτέρω ανταλλαγή ειδικών της επαγγελματικής εκπαίδευσης, με σκοπό την πληροφόρηση πάνω στα θέματα της σχολικής και εξωσχολικής επαγγελματικής εκπαίδευσης των δυο χωρών. Λεπτομέρειες θα πρέπει να ανταλλάγουν μέσω της διπλωματικής οδού*» (Π.Ε.Ε., 26-27/9/83, 8). Η γερμανική πλευρά υπόσχεται στενότερη και συστηματική συνεργασία με τον υπεύθυνο για αυτά τα θέματα Σύμβουλο Σχολικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και μέσω κατάλληλου πληροφοριακού υλικού να επιτευχθεί πληρέστερη ενημέρωση γονέων και μαθητών σχετικά με το ζήτημα του επαγγελματικού προσανατολισμού.

Στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας, ανακοινώνεται το νέο μέτρο για την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων διδασκαλίας, που θα παρέχουν την δυνατότητα απόκτησης τίτλου, απαραίτητου για τη φοίτηση σε επαγγελματικές σχολές.

Το πνεύμα της στήριξης και της αποδοχής των αιτημάτων, που διαφαίνεται να κατέχει τις δυο πλευρές, προέρχεται μάλλον από μια θετική διάθεση απέναντι στο συγκεκριμένο ζήτημα της τεχνικοεπαγγελματικής εκπαίδευσης. Η γερμανική πλευρά έχει διατυπώσει θετική άποψη και φαίνεται να συμμαρμύζει τα αιτήματα, τις τοποθετήσεις και τις επιδιώξεις των ελληνικών εκπαιδευτικών αρχών οι οποίες επιθυμούν μια πιο ολοκληρωμένη και σίγουρη επαγγελματική εκπαίδευση των ελληνόπουλων της Γερμανίας. Στο πλαίσιο, άλλωστε, αυτό εντάσσεται η πρόταση της γερμανικής αντιπροσωπείας να προσκαλέσει τρεις εκπαιδευτικούς εμπειρογνώμονες από τα Λαϊκά Πανεπιστήμια, προκειμένου να εξετάσουν το θέμα.

7.3 Στελέχωση της εκπαίδευσης/Εκπαιδευτικό προσωπικό

Με την ανάληψη της εξουσίας το ΠΑ.ΣΟ.Κ. επιχειρεί μια «εγκαθάριση» των εκπαιδευτικών αρχών στη Γερμανία. Απομακρύνει από την ελληνική Προσβεία στη Βόννη τον Επόπτη Συμβούλων Εκπαίδευσης Δυτικής Ευρώπης και ειδικό εμπειρογνώμονα του Υπουργείου Εξωτερικών, καθώς και το Σύμβουλο Εκπαίδευσης στο κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας. Η ανάκληση των καθηκόντων των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών στελεχών εγείρει αντιδράσεις από την Ν.Δ., ως αξιωματική αντιπολίτευση, η οποία μεταφέρει το θέμα με ερώτησή της στο κοινοβουλευτικό σώμα. Στις 28 Μαΐου 1982, ο βουλευτής της Ν.Δ. Β. Κοντογιαννόπουλος φέρει προς συζήτηση στη Βουλή το θέμα της ανάκλησης των συ-

γκεκριμένων συμβούλων. Η διάσταση που λαμβάνει το θέμα και η αναλυτική παράθεση γεγονότων σχετικών με τη στελέχωση των ελληνικών εκπαιδευτικών αρχών στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στη Γερμανία, αλλά και με τη δραστηριοποίηση των εκεί Ελλήνων αξιωματούχων, ανακινεί ζητήματα που αφορούν την κατάλληλη ή μη επιλογή προσώπων για τις θέσεις αυτές. Ουσιαστικά, το ζήτημα της επιλογής των εκπαιδευτικών αρχών «ταλανίζει» τις μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις, οι οποίες κληρονομούν και διαιωνίζουν μια ελεγχόμενη στελέχωση της ελληνικής εκπαίδευσης, σε χώρους ζωτικούς, όπως αυτός της Γερμανίας.

Τα κληροδοτούμενα από τη δικτατορία προβλήματα, σχετικά με την τοποθέτηση ελεγχόμενων προσώπων στις διοικητικές εκπαιδευτικές θέσεις, διαιωνίζονται και στις επόμενες κυβερνήσεις δημιουργώντας συναισθήματα πολιτικής/ιδεολογικής δίωξης και ανάκλησης καθηκόντων λόγω παραταξιακών διαφορών. Η συνέχιση της ίδιας τακτικής και νοοτροπίας έχει ως αποτέλεσμα να διεξάγονται συζητήσεις επί συζητήσεων στη Βουλή για την τοποθέτηση στελεχών από τη Ν.Δ., όταν ασκούσε εξουσία, και την ανάκλησή τους από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. με την ανάληψη της διακυβέρνησης.

Στα πλαίσια τέτοιων συζητήσεων, δίδεται η δυνατότητα στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. να παρουσιάσει και να απαριθμήσει τα μέτρα που έχει λάβει και τα οποία αφορούν τη στελέχωση των Γραφείων Εκπαίδευσης. Ο Υφυπουργός Μώραλης αναφέρει συγκεκριμένα ότι έργο της κυβέρνησης είναι: *«η ανάκληση των αποσπασμένων εκπαιδευτικών, που παρέμεναν στο εξωτερικό παρά τις κείμενες διατάξεις και με εννοιοκρατικά κριτήρια καθώς και η σύσταση επιτροπής κρίσης των αιτήσεων για απόσπαση των εκπαιδευτικών, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι της ΔΟΕ και ΟΛΜΕ.*

Έγινε προκήρυξη και σχέδιο νόμου, το οποίο κατατίθεται σύντομα στη Βουλή, για την επιλογή νέων Συμβούλων Εκπαίδευσης εξωτερικού, που θα αντικαταστήσουν όσους υπηρέτούν σήμερα στο εξωτερικό».

Επίσης *«πραγματοποιήθηκαν ταχχύρυθμα σεμινάρια για την επιμόρφωση των αποσπόμενων εκπαιδευτικών στο εξωτερικό»* (Π.Β., 8/11/82, 698).

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεσμεύεται ότι θα τροποποιήσει τις κείμενες διατάξεις για την επιλογή των Συμβούλων, αλλά και των προς απόσπαση εκπαιδευτικών με ακόμα ανστηρότερα κριτήρια. Έτσι, με βάση τις ρυθμίσεις που περιέχονται στο ΦΕΚ 446/18/7/85 και με βάση τις συστάσεις του Κ.Ε.Μ.Ε. ανακοινώνεται η απόφαση για τη *«διαδικασία επιλογής εκπαιδευτικών για απόσπαση ως συμβούλων εκπαίδευσης εξωτερικού»* (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 11/7/85). Ήδη με κοινή απόφαση των Υπουργείων Προεδρίας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει συσταθεί υπαγόμενο την κεντρική υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας *«το συμβούλιο επιλογής εκπαιδευτικών λειτουργών για απόσπαση ως συμβούλων εκπαίδευσης εξωτερικού»* με συγκεκριμένες αρμοδιότητες και δικαιοδοσίες (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 24/4/85).

Η σημασία που αποδίδεται στη στελέχωση των γραφείων εξωτερικού αιτιολογείται ακριβώς από το γεγονός ότι ο εκάστοτε σύμβουλος ως απεσταλμένος της ελληνικής κυβέρνησης ασκεί εκπαιδευτική πολιτική μέσω των αρμοδιοτήτων και των δυνατοτήτων που του παρέχει η θεσμική και νομική θέση που κατέχει. Ουσιαστικά, δηλαδή, ο Σύμβουλος Εκπαίδευσης στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του ρυθμίζει τα προκύπτοντα κατά περίπτωση ζητήματα ακολουθώντας –«θεωρητικά»– τις απόψεις και τις θέσεις της κυβέρνησης, που τον έχει το-

ποθετήσει στη συγκεκριμένη θέση. Η επιλογή λοιπόν ατόμων συγκεκριμένης ιδεολογικοπολιτικής θέσης και άποψης λαμβάνεται ως πολιτική απόφαση υψίστης σημασίας. Για το ΠΑ.ΣΟ.Κ. οι σύμβουλοι έχουν ως αποστολή τους «την διαπραγμάτευση με τις γερμανικές αρχές, θεμάτων ουσιαστικών για την εκπαιδευτική μας αποστολή» (Π.Β., 19/10/82, 363).

Για το λόγο αυτό η επιλογή των στελεχών είναι θέμα προς συζήτηση στη Βουλή με συνχρότητα. Τον Οκτώβριο του 1982, ο Υφυπουργός Μώραλης αναφέρει ότι για πρώτη φορά επί κυβερνήσεως ΠΑ.ΣΟ.Κ. γίνονται προκηρύξεις για την κάλυψη των θέσεων των Συμβούλων Εκπαίδευσης Εξωτερικού, οι οποίοι θα δώσουν εξετάσεις στη γλώσσα της χώρας στην οποία επιθυμούν να αποσταλούν και θα δώσουν συνέντευξη σε συγκεκριμένη ειδική επιτροπή επιλογής (Π.Β., 19/10/82, 363). Ένα μήνα αργότερα, το Νοέμβριο του 1982, με ερώτησή τους οι βουλευτές Α. Αμπατέλου, Μ. Δαμανάκη, Δ. Μαυροδόγλου και Αιμ. Υψηλάντη θίγουν το θέμα «της εξυγίανσης της ελληνικής εκπαιδευσεως παιδιών της ελληνικής κοινότητας Offenbach», για το οποίο απαντάει ο Υφυπουργός Παιδείας Μώραλης (Π.Β., 3/11/82, 541). Αξιοσημείωτη είναι, στην απάντηση του Υφυπουργού, η διάσταση που προσδίδει στο ρόλο των οργανώσεων και των συλλογικών οργάνων των μεταναστών. Χαρακτηρίζει τις ελληνικές κοινότητες ως αντιπροσωπευτικούς φορείς των μεταναστών και δεσμεύεται ότι η κυβέρνηση λαμβάνει υπόψη τις θέσεις και τις απόψεις που αναπτύσσουν οι σύλλογοι των Ελλήνων της Γερμανίας στη χάραξη της πολιτικής της και στις επιδιώξεις που θέτει προς επίτευξη.

Κάτω από αυτό το πρίσμα εξηγούνται και ερμηνεύονται τα έγγραφα και η σχετική αλληλογραφία που επισημαίνεται την χρονική περίοδο διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. με διάφορους φορείς και οργανώσεις που δρουν στο χώρο της Γερμανίας. Η σχετική αλληλογραφία επισημαίνει τη σχέση ανάμεσα στους μεταναστευτικούς φορείς και την ελληνική κυβέρνηση και τον μεταξύ τους επηρεασμό. Τα θέματα που απασχολούν τους Έλληνες μετανάστες και θίγονται στα σχετικά έγγραφα μετουσιώνονται σε προτάσεις του ΠΑ.ΣΟ.Κ., το οποίο σε πολλά ζητήματα, υιοθετεί τις προτεινόμενες λύσεις σχεδιάζοντας αντίστοιχη εκπαιδευτική πολιτική. Για παράδειγμα, σε επιστολή του συλλόγου Ελλήνων εκπαιδευτικών «Ο ΠΛΑΤΩΝ» επιχειρείται μια τοποθέτηση των μελών του σχετικά με τις αποσπάσεις εκπαιδευτικών και τη στελέχωση των σχολείων της Γερμανίας. Οι θέσεις του συλλόγου αφορούν στην παράταση της απόσπασης εκπαιδευτικών, που έχουν συμπληρώσει την πενταετία, στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των εκπαιδευτικών, στην εξίσωση επιμισθίου των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, όπως ισχύει στην Ελλάδα, και άλλα συναφή ζητήματα (Έγγρ. 25/7/83).

Στα ίδια περίπου θέματα αναφέρεται και το έγγραφο του Συμβούλου Εκπαίδευσης Φραγκφούρτης, στο οποίο γίνονται «προτάσεις για το νόμο περί εκπαιδευσεως Ελληνοπαίδων Εξωτερικού» και, ειδικότερα, για τη στελέχωση των υπηρεσιών, αλλά και για τα επιμέρους ζητήματα πρόσληψης εκπαιδευτικών και κάλυψης των θέσεων στα ελληνικά σχολεία. Οι επιμέρους προτάσεις που παρατίθενται στο έγγραφο συνοψίζονται στην έκφραση «η εκπαίδευση των Ελληνοπαίδων του εξωτερικού για τα Ελληνόπουλα και όχι για τους εκπαιδευτικούς» (Έγγρ. 8/7/83). Η χρονική συγγένεια αποστολής των εγγράφων, αλλά και η απάντηση του Υπουργείου Παιδείας με έγγραφο σχετικό με τις «ανανεώσεις αποσπάσε-

ων εκπαιδευτικών» σκιαγραφεί τους δεσμούς και τις σχέσεις των διαφόρων ομάδων και ενδιαφερομένων με τις δομές εξουσίας, αλλά και την λήψη των μηνυμάτων από πλευράς της κυβέρνησης. Αναφέρεται, μάλιστα, ότι «για τη Δυτική Γερμανία οι προτάσεις ανανέωσης ή απόσπασης θα γίνουν από επιτροπή που θ' αποτελείται απ' τη Συντονίστρια Συμβούλων Εκπαίδευσης Βόννης, ως πρόεδρο και από τους Συμβούλους Εκπαίδευσης ή τους υπεύθυνους των γραφείων, ως μέλη. Στην επιτροπή συμμετέχει αιρετός εκπρόσωπος των κλάδων... Οι εκπρόσωποι θα πρέπει να είναι δημόσιοι εκπαιδευτικοί και η συμμετοχή τους έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα» (Εγκ. 2/12/83).

Ακόμα και για τη στελέχωση των Γραφείων Εκπαίδευσης με βοηθητικό προσωπικό θεσπίζονται συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία ανακοινώνονται στους Συμβούλους με το υπ.αρ. Φ 821.1/90/Ζ1/4321, 24/10/83, και ως προϋποθέσεις αναφέρεται η γνώση της ξένης γλώσσας της χώρας στην οποία υπηρετούν και η προηγούμενη εμπειρία σε ανάλογη θέση. Η επιλογή γίνεται από το Υπουργείο Παιδείας έπειτα από πρόταση κάθε Συμβούλου, ο αριθμός των εκπαιδευτικών που τοποθετούνται σε κάθε γραφείο δεν είναι δυνατό να υπερβαίνει τους πέντε και είναι ανάλογος του αριθμού αποσπασθέντων αλλά και των προβλημάτων της περιοχής (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 1/2/84).

Σχετικά με την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, που αποσπώνται να εργαστούν στο εξωτερικό, ο Υφυπουργός Μώραλης αναφέρει ότι παρακολουθούν σεμινάρια, τα οποία έχουν περιεχόμενο σχετικό με τις επικρατούσες στο εξωτερικό συνθήκες, προκειμένου να προετοιμαστούν όσο γίνεται πιο κατάλληλα και να αντεπεξέλθουν στο έργο τους (Π.Β., 19/10/82, 362). Τα επιμορφωτικά σεμινάρια περιλαμβάνουν εντατικά μαθήματα γερμανικής, εισηγήσεις σχετικά με τις επικρατούσες συνθήκες και τις προϋποθέσεις στην ΟΔΓ, καθώς και τις ιδιαίτερες ανάγκες και τα προβλήματα των Ελλήνων μεταναστών. Το πρόγραμμα της επιμόρφωσης παρέχει μια γενικότερη εικόνα της κατάστασης στη Γερμανία, σύμφωνα όμως με τους Έλληνες εκπαιδευτικούς αξιωματούχους, απαιτείται ειδικότερη ενημέρωση/επιμόρφωση για τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης χώρας αλλά και για το εκπαιδευτικό της σύστημα. Ακόμα πιο συγκεκριμένα προτείνεται να διεξάγεται επιμορφωτικό σεμινάριο γερμανικής γλώσσας για ένα μήνα πριν από την έναρξη των μαθημάτων καθώς και σεμινάρια παιδαγωγικού περιεχομένου και διδακτικής μεθοδολογίας (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 16-17).

Σχετικά με την επιλογή των εκπαιδευτικών που αποσπώνται, αλλά και αυτών που ανακαλούνται, συστάθηκε ειδική πενταμελής επιτροπή με συμμετοχή συνδικαλιστικών οργάνωσεων των εκπαιδευτικών, προκειμένου να διασφαλιστεί η αντικειμενική επιλογή των εκπαιδευτικών. Η παραπάνω νομοθετική ρύθμιση από την κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. γίνεται στα πλαίσια της αποκέντρωσης της εξουσίας και της ομαλής ρύθμισης των αρμοδιοτήτων που αναλαμβάνει το Υπουργείο. Η συμμετοχή παραγόντων και φορέων παραπέμπει σε μια συλλογική διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στην ουσία διακρίνονται δείγματα μαζικής συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, χαρακτηριστικό της πολιτικής του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Η στελέχωση των γερμανικών νηπιαγωγείων με ελληνίδες αποσπασμένες νηπιαγωγούς, εκπαιδευμένες στις παιδαγωγικές σχολές, αποτελεί αίτημα της ελληνικής αντιπροσωπείας και αντιμετωπίζεται με ευνοϊκή διάθεση από την αντίστοιχη γερμανική. Το ζήτημα στελέ-

χωσης της προσχολικής εκπαίδευσης αιτιολογείται ως σημαντικό εξαιτίας της εκμάθησης της μητρικής γλώσσας, που επιχειρείται στο νηπιαγωγείο, αλλά και της προετοιμασίας για ομαλή ένταξη στην ελληνική κοινωνία σε περίπτωση παλιννόστησης.

Διαπιστώνεται ότι ακόμα και το θέμα της επιλογής και τοποθέτησης εκπαιδευτικού προσωπικού αντιμετωπίζεται υπό το πρίσμα της παλιννόστησης και της παροχής στα ελληνόπουλα ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης. Ουσιαστικά, με το επιχείρημα της επικείμενης παλιννόστησης ζητείται η τοποθέτηση ελληνίδων νηπιαγωγών, οι οποίες θα διδάξουν την ελληνική γλώσσα. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχοντας αντιληφθεί την ισχύ του συγκεκριμένου επιχειρήματος, το χρησιμοποιεί σε κάθε επίπεδο και θεματικό πεδίο, προκειμένου να στηρίξει το αίτημα για παροχή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και ειδικότερα διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, μη αντιλαμβανόμενο, σ' αυτή τη φάση, τη δυνατότητα αντιστροφής του επιχειρήματος. Δηλαδή, όποιος δεν παλιννοστεί δεν χρειάζεται ελληνόγλωσση εκπαίδευση.

Η πολιτική αυτή ερμηνεύεται λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ταυτόχρονα εξυπηρετούνται, τουλάχιστον προσωρινά, και οι δυο άμεσα εμπλεκόμενες πλευρές: η γερμανική μεταναστευτική πολιτική, που επιδιώκει την επιστροφή των προσωρινά φιλοξενούμενων εργατών στις χώρες καταγωγής τους, και τα αιτήματα των ελληνικών φορέων και οργανώσεων για παροχή ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης.

7.4 Διδακτικό υλικό – Αναλυτικά Προγράμματα

Η αναγνώριση της ανάγκης για διαφοροποίηση των σχολικών εγχειριδίων, που προορίζονται για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο εξωτερικό, έχει από πολύ νωρίς επισημανθεί από στελέχη του ΠΑ.ΣΟ.Κ., ήδη κατά την περίοδο που το κόμμα βρισκόταν στην αξιωματική αντιπολίτευση. Με την ανάληψη της εξουσίας το 1981, επισημαίνει σε συζητήσεις στη Βουλή την ανάγκη συγγραφής νέου διδακτικού υλικού που θα περιλαμβάνει στοιχεία και από τη χώρα καταγωγής την Ελλάδα. Η ανάγκη συγγραφής τέτοιου είδους υλικού και για τις υπόλοιπες χώρες επισημαίνεται από το Υπουργείο Παιδείας. Έτσι, η τοποθέτηση του Υφυπουργού Μώραλη, έπειτα από επερώτηση αντιπολιτευόμενων βουλευτών ότι *«συστάθηκε ομάδα εργασίας για την επιστημονική μελέτη των αναλυτικών προγραμμάτων των ελληνικών τάξεων του εξωτερικού σε συνδυασμό με τις τοπικές συνθήκες, για την αναθεώρηση και σύνταξη βιβλίων, για τα μεταναστούποια...»*, δηλώνει την πρόθεση της κυβέρνησης για αντιμετώπιση του προβλήματος (Π.Β., 19/10/83, 366).

Συγκεκριμενοποιώντας τις προτάσεις σχετικά με το θέμα η ελληνική αντιπροσωπεία στην Δ' σύνοδο της Μικτής Ελληνογερμανικής Επιτροπής προτείνει:

«1. κατάρτιση κατάλληλων αναλυτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία των γλωσσικών και πατριδογνωστικών μαθημάτων στα πλαίσια των τμημάτων μητρικής γλώσσας για τους Έλληνες μαθητές που φοιτούν σε γερμανικές τάξεις.

2. βελτίωση των δίγλωσσων προγραμμάτων στην 1η βαθμίδα της Β/βάθμιας εκπαίδευσης, όπου λειτουργούν δίγλωσσες τάξεις...

3. αναθεώρηση του Αναλυτικού Προγράμματος της πρώτης βαθμίδας της Β/βάθμιας εκπαίδευσης στα ιδιωτικά σχολεία της Βαυαρίας, έτσι ώστε να δίνεται διέξοδος στους αποφοίτους αυτών των σχολείων, τόσο στην επαγγελματική εκπαίδευση όσο και στα ελληνικά

λύκεια» (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 24-25). Οι προτάσεις αυτές ουσιαστικά περιλαμβάνουν τις διαθέσεις της κυβέρνησης για μια συνολική αναπροσαρμογή των περιεχομένων των βιβλίων και των αναλυτικών προγραμμάτων που απευθύνονται στα ελληνόπουλα του εξωτερικού. Αξίζει, ωστόσο, να επισημανθεί και να συσχετιστεί η παραπάνω τοποθέτηση με το «*πρόγραμμα παραγωγής οπτικοακουστικού υλικού για τα ελληνόγλωσσα μαθήματα σε σχολεία της Β.Ρ.-Β*» που υλοποιείται από το Υπουργείο Παιδείας με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 11/10/84). Το πρόγραμμα αναφέρεται «*στην επιλογή και επεξεργασία 6 παιδικών εκπομπών το περιεχόμενο των οποίων να συνάδει με τις ανάγκες και τις προϋποθέσεις των παιδιών Ελλήνων μεταναστών στη Δ. Γερμανία*». Το οπτικοακουστικό υλικό περιέχει θεματικές ενότητες και διατίθεται στους Έλληνες εκπαιδευτικούς του κρατιδίου της Βόρειας Ρηνανίας-Βεσφαλίας να το χρησιμοποιήσουν και να το αξιολογήσουν. Ταυτόχρονα, λαμβάνουν χώρα επιμορφωτικά σεμινάρια με σκοπό να ενημερωθούν οι εκπαιδευτικοί σχετικά με τη χρήση του συγκεκριμένου υλικού.

Σε επόμενο έγγραφο της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Ελληνοπαίδων Εξωτερικού προτείνεται η δημιουργία ενός σχολικού περιοδικού που θα απευθύνεται στα ελληνόπουλα. Αναφέρεται ότι σκοπός του προγράμματος σύνταξης δύο τευχών παιδικού περιοδικού μορφωτικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου για τα παιδιά των Ελλήνων της Β.Ρ.-Β. είναι «*να δημιουργηθεί ένα κανάλι επικοινωνίας με τα παιδιά... να μπορέσουν οι συνεργάτες του προγράμματος να γνωρίσουν άμεσα τις απόψεις, τις δυσκολίες και τις επιθυμίες των παιδιών με προοπτική να τις λάβουν υπόψη στην εκτέλεση του σχεδιασμένου προγράμματος παραγωγής βασικού γλωσσοδιδασκτικού υλικού... να συνδεθούν τα παιδιά με την ελληνική παράδοση και τη σημερινή Ελλάδα...*» (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 20/11/84).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι εκδηλώνεται ενδιαφέρον για συμμετοχή στη δημιουργία του υλικού των ομάδων στις οποίες αφορά, δηλαδή δασκάλων, μαθητών, γονέων, ώστε το υλικό να ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες και συνθήκες που επικρατούν στη Γερμανία. Η προσπάθεια προσέγγισης των άμεσα ενδιαφερόμενων ερμηνεύεται από την συμμετοχική διαδικασία σε διάφορα επίπεδα σχεδιασμού εκπαιδευτικής πολιτικής που επιχειρεί το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Οι βασικοί σκοποί και στόχοι, που περιλαμβάνονται στη δημιουργία αυτού του υλικού, συμπίπτουν με τις γενικότερες αοχές της εκπαιδευτικής πολιτικής του ΠΑ.ΣΟ.Κ., έτσι όπως έχουν διατυπωθεί σε έγγραφα, ανακοινώσεις, διακηρύξεις, κοινοβουλευτικές και διακρατικές συζητήσεις. Η επαφή με την σύγχρονη Ελλάδα, αλλά και η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας ως βασικοί στόχοι της παραγωγής του υλικού, σχετίζονται άμεσα με την ιδέα της παλιννόστησης, η οποία εμπεριέχεται και καλλιεργείται ως ιδέα σε όλα τα κείμενα στελεχών της κυβέρνησης.

Για την εφαρμογή, μάλιστα, του διδασκτικού υλικού η γερμανική αντιπροσωπεία δηλώνει στις μεταξύ των δυο χωρών συνομιλίες ότι δέχεται πρόθυμα να συνεργαστεί ιδιαίτερα για το κρατίδιο της Β. Ρηνανίας – Βεσφαλίας, αλλά και σε όλες τις ελληνικές τάξεις στην ΟΔΓ (Π.Ε.Ε., 16-18/11/83, 3). Σε συνομιλίες που διεξάγονται ανάμεσα σε ελληνικές και γερμανικές αντιπροσωπείες σχετικές με εκπαιδευτικά θέματα διαφαίνεται η τάση για συνεργασία σε διακρατικό επίπεδο. Η εξαγγελία δημιουργίας ειδικού ινστιτούτου με σκοπό τη δημιουργία διδασκτικού υλικού για τη διδασκαλία της ελληνικής στο εξωτερικό, τονίζεται

από τους Γερμανούς εκπαιδευτικούς ακόλουθους η ανάγκη συνεργασίας αυτού του ινστιτούτου με αντίστοιχα γερμανικά προκειμένου να επιτευχθούν καλύτερα αποτελέσματα πάνω στο συγκεκριμένο θέμα (Εγκ. ΥΠΕΠΘ 28/11/84).

Σχετική με την παραγωγή εποπτικού υλικού για τη διδασκαλία των ελληνόπουλων είναι και η κατάρτιση ενός σχεδίου Αναλυτικού Προγράμματος ενταγμένου στα πλαίσια πενταετούς προγράμματος, επίσης χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, το οποίο ανακοινώνεται με έγγραφο του Υπουργείου (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 21/12/84). Για την εκπόνηση, μάλιστα, του Αναλυτικού Προγράμματος επίκειται συνεργασία μεταξύ ελληνικών και γερμανικών εκπαιδευτικών αρχών. Συγκεκριμένα στο κρατίδιο της Βόρειας Ρηνανίας Βεσφαλίας στα πλαίσια επιμορφωτικών σεμιναρίων ζητείται από τους Έλληνες εκπαιδευτικούς να στείλουν διδακτικές ενότητες οι οποίες θα συμπεριληφθούν σε διδακτικά εγχειρίδια που κατασκευάζει το Υπουργείο Παιδείας του ομώνυμου κρατιδίου για τη διδασκαλία της ελληνικής ως μητρικής γλώσσας (Εγκ. ΥΠΕΠΘ, 10/1/85). Ας σημειωθεί ότι καταβάλλονται προσπάθειες για τον καθορισμό ενός πλαισίου διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας με γενικότερη επιδίωξη τόσο την ενσωμάτωση, όσο και την επανενσωμάτωση.

Η προσπάθεια καλύτερευσης της προσφερόμενης εκπαίδευσης προς τους Έλληνες μαθητές της Ο.Δ.Γ οδηγεί την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας να αναθέσει το 1985 στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το πρόγραμμα «*Παραγωγής διδακτικού υλικού για την ελληνόγλωσση διδασκαλία των Ελληνοπαίδων της Ο.Δ. Γερμανίας στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας*», το οποίο χρηματοδοτείται από την Επιτροπή Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι προκαταρκτικές εργασίες και, κυρίως, οι συνομιλίες με γερμανικές εκπαιδευτικές αρχές, αρχίζουν το 1985, η πορεία, όμως, μέχρι την ολοκλήρωσή του προγράμματος διήρκεσε μέχρι το 1991. Ουσιαστικά, το πρόγραμμα είχε ως σκοπό την δημιουργία διδακτικού υλικού για τις έξι τάξεις του Δημοτικού σχολείου αποτελώντας μ' αυτό τον τρόπο την πρώτη ουσιαστική προσπάθεια της Ελλάδας να δημιουργηθεί υλικό, που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των συγκεκριμένων μαθητών. Η οργάνωση του διδακτικού υλικού περιλαμβάνει ένα διδακτικό πυρήνα (ύλη για 35 2ωρα), συμπληρωματικό διδακτικό υλικό για το μαθητή (π.χ. τετράδιο ασκήσεων, κείμενα, λεξικό), συνοδευτικό οπτικοακουστικό υλικό για την τάξη και βιβλίο για τον εκπαιδευτικό*.

Ας σημειωθεί ότι, αν και η Ελλάδα και η Γερμανία είναι ισότιμες χώρες-μέλη του ίδιου οργανισμού με κοινή νομοθεσία – τουλάχιστον σε θέματα εκπαίδευσης παιδιών μεταναστών (βλ. Οδηγία 25/7/1977) – εντούτοις σε όλα τα έγγραφα σχεδιασμού οποιασδήποτε δράσης σχετικά με την εκπαίδευση ελληνοπαίδων επισημαίνεται η ανάγκη για έγκριση από τις αρμόδιες γερμανικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Οι συνομιλίες με Γερμανούς εκπροσώπους είναι συχνές στα πλαίσια οργάνωσης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και ρύθμισης συναφών θεμάτων και απαιτείται πάντα η έγκριση για οποιαδήποτε ενέργεια. Ουσιαστικά διαπιστώνεται η δυσχέρεια εκπόνησης και εφαρμογής εκπαιδευτικής πολιτικής που σχεδιάζεται προς εφαρμογή εκτός των ορίων του έθνους κράτους.

* Το υλικό αυτό εκδόθηκε από τον ΟΕΔΒ και χρησιμοποιείται από το 1992 μέχρι σήμερα, κυρίως στα Τμήματα Μητρικής Γλώσσας στη Γερμανία.

7.5 Σύνοψη

Στην κατηγορία που προσάπτεται στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. ότι ακολουθεί ως εκπαιδευτική πολιτική τις επιδιώξεις που εκφράζουν οι σύλλογοι των γονέων, οι οποίοι πρόσκεινται και στις κομματικές οργανώσεις του, το κυβερνών κόμμα επιμένει να ισχυρίζεται ότι απλά «*προωθεί σαφή εκπαιδευτική πολιτική, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές συνθήκες, τις αναγκαίες προϋποθέσεις και τη θέληση των μεταναστών...*» για να τονίσει με ακόμα μεγαλύτερη έμφαση ότι «*η εκπαιδευτική πολιτική του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι η φωνή των γονέων στο εξωτερικό, Ό,τι εκείνοι πιστεύουν ότι κάνει καλό στους ίδιους και στα παιδιά τους, εμείς αυτής της πλειοψηφίας την άποψη θα ενισχύσουμε, είτε ενισχύοντας τα προγράμματα στα ξενόγλωσσα σχολεία για βελτίωση της ελληνικής γλώσσας, είτε δημιουργώντας εκείνα τα ελληνικά σχολεία, που θα δώσουν τη δυνατότητα σε εκείνα τα παιδιά, που οι γονείς τους αποφασίζουν ην επιστροφή τους στην Ελλάδα, να γυρίσουν στην Ελλάδα*» (Π.Β., 19/10/82, 368).

Η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στην κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και τις ελληνικές μεταναστευτικές οργανώσεις στη Γερμανία, εντοπίζεται στους λόγους του Υφυπουργού και γίνεται ορατή η λεπτή και αλληλένδετη συσχέτιση απόψεων και θέσεων που υιοθετούνται από τη μια και την άλλη πλευρά. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. τονίζει με ένα κείμενο, εξ' ολοκλήρου αναφερόμενο στη σημαντικότητα των θέσεων των συλλόγων των Ελλήνων της Γερμανίας, ότι γνώμονας της πολιτικής του και των απόψεων που υιοθετεί είναι πάντα οι εκφρασμένες θέσεις των συλλόγων και των οργανώσεων και κυρίως των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων. Όπως έχει ήδη δείχθει στο αντίστοιχο κεφάλαιο, οι απόψεις που υιοθετεί ο κάθε Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων, αλλά και οι ανακοινώσεις που εκδίδονται από αυτούς τους συλλόγους, εμφανίζουν μια αλληλεπίδραση ανάμεσα στο κυβερνών στην Ελλάδα κόμμα και στις μεταναστευτικές οργανώσεις, η οποία δεν είναι πάντα ορατή και με σαφή όρια. Αυτό είναι αποτέλεσμα του ελέγχου που ασκεί το ΠΑ.ΣΟ.Κ. λόγω της προηγούμενης κομματικής οργανωτικής δομής που έχει αναπτύξει και των συνεκτικών δεσμών του με την ελληνική ομογένεια.

Ωστόσο, και η Ν.Δ. ως κόμμα διακυβέρνησης έχει κι αυτή επισημάνει ότι η πολιτική της είναι σύμμετρη με τις απόψεις των συλλογικών οργάνων των μεταναστών. Δεν επιμένει, όμως, τόσο, όσο το ΠΑ.ΣΟ.Κ. να υπερασπίζεται τους λόγους, που αρθρώνουν οι μεταναστευτικές οργανώσεις. Κινείται κυρίως σε επίπεδο επισήμανσης της σημασίας των συλλόγων αυτών και όχι κατ' ανάγκη αποδοχής των αιτημάτων που αυτοί διατυπώνουν. Το ενδιαφέρον της εκδηλώνεται μετά το πέρασμα στην αντιπολιτευτική θέση, οπότε λαμβάνουν χώρα και οι διαδικασίες ανασυγκρότησης του κόμματος.

Στις συνομιλίες, στα πλαίσια της ελληνογερμανικής επιτροπής, επί κυβερνήσεων ΠΑ.ΣΟ.Κ., το κλίμα που επικρατεί είναι θετικό σε κάποιες απ' αυτές τις συνεδρίες. Ενδεικτική είναι η παρατήρηση που σημειώνεται στα πρακτικά της Δ' Συνόδου, όπου αναγράφεται ότι «*οι συνομιλίες διεξήχθησαν σε κλίμα αμοιβαίας κατανόησης και επιδείχθηκε και από τις δυο πλευρές ειλικρινής διάθεση συνεργασίας και αντιμετώπισης προβλημάτων*».

Διαπιστώνεται μια πλουραλιστική προσέγγιση των θεμάτων, που συζητούνται στις ελληνογερμανικές συνομιλίες, κατά την περίοδο διακυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ., γεγονός που εντοπίζεται κυρίως με τη συμμετοχή περισσότερων προσώπων στις συνεδριάσεις. Η σύνθεση της ομάδας των συμμετεχόντων από ελληνικής πλευράς περιλαμβάνει περισσότερα

άτομα απ' ό,τι σε προηγούμενες συνεδριάσεις και, μάλιστα, από τομείς που δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενοι (π.χ. ο αναπληρωτής αρχηγός της ελληνικής στρατιωτικής αποστολής στο Βερολίνο, ο εργατικός ακόλουθος πρεσβείας Βόννης κ.ά.). Το γεγονός βέβαια ότι για πρώτη φορά συμμετέχει εκπρόσωπος από τις ελληνικές κοινότητες παραπέμπει στη συμμετοχική διαδικασία λήψης αποφάσεων, την οποία υιοθετεί το ΠΑ.ΣΟ.Κ. σε διάφορα επίπεδα πολιτικής βούλησης και σχεδιασμού.

Το θέμα συμμετοχής μαζικών φορέων και εκπροσώπων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων γενικότερου και ευρύτερου περιεχομένου τίθεται ως αίτημα και στις συνομιλίες με τις γερμανικές εκπαιδευτικές αρχές. Η συμμετοχή των ενδιαφερομένων φορέων, δηλαδή των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων, των εκπροσώπων των Κοινοτήτων και άλλων μεταναστευτικών σωματείων είναι δυνατόν να επηρεάσει τις αποφάσεις σχετικά με τα θέματα εκπαίδευσης των παιδιών των Ελλήνων μεταναστών.

Η διεύρυνση της συμμετοχής στα όργανα και στις επιτροπές λήψης αποφάσεων επέφερε τη δημιουργία περισσότερων συνδικαλιστικών οργανώσεων, κυρίως στους κόλπους των εργαζομένων, κατά συνέπεια και των Ελλήνων εργατικών μεταναστών της Γερμανίας, οι οποίες διεκδικούν αιτήματα των ομάδων που εκπροσωπούν. Κατ' αυτό τον τρόπο και κάτω από αυτό το πρίσμα θα πρέπει να αναζητηθούν οι αιτίες που οδηγούν τις μεταναστευτικές οργανώσεις και τους φορείς των Ελλήνων να διεκδικήσουν και να απαιτήσουν τη δικαίωση των αιτημάτων τους, αλλά και την αλλαγή και τροποποίηση της ασκούμενης κυβερνητικής πολιτικής από την κυβέρνηση που προσλαμβάνει και υιοθετεί τα αιτήματα αυτά.

Σε γενικές γραμμές, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. επικεντρώνεται στην άσκηση μιας εκπαιδευτικής πολιτικής αρεστής πρωτίστως στους Έλληνες μετανάστες της Γερμανίας. Τα κίνητρα και οι αιτίες, που οδηγούν στην άσκηση τέτοιου είδους πολιτικής, εντοπίζονται κυρίως στον επηρεασμό και ουσιαστικό «εγκλωβισμό» των κομματικών διακηρύξεων από τις επιδιώξεις και απαιτήσεις των συλλογικών μεταναστευτικών οργάνων. Ταυτόχρονα, όμως, με το επιχείρημα του πιθανού επαναπατρισμού των Ελλήνων, η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. υιοθετεί τη λύση για ελληνικά σχολεία, πρόταση που δεν θίγει την γερμανική εκπαιδευτική πολιτική, ενώ ταυτόχρονα συσπειρώνει τους Έλληνες γονείς γύρω από τον κομματικό ιστό που έχει ήδη οργανώσει.

Η μορφή εκπαίδευσης, που το ΠΑ.ΣΟ.Κ. υιοθετεί και εφαρμόζει, είναι αυτή της ίδρυσης ελληνικών σχολείων στις πόλεις και τα κρατίδια που οι συνθήκες το επιτρέπουν, παρέχοντας τη δυνατότητα για ελληνόγλωσση παιδεία στα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών. Σε τοποθετήσεις, κατά τη διάρκεια τόσο της αντιπολιτευτικής όσο και της κυβερνητικής του δραστηριότητας, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. εκφράζει την άποψη ότι θα πρέπει τα ελληνόπουλα να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα παράλληλα με τη γερμανική, ώστε να έχουν τα εφόδια να ενσωματωθούν σε οποιαδήποτε από τις δυο χώρες αποφασίσουν να διαμείνουν, εντούτοις η πολιτική που εφαρμόζει επικεντρώνεται στην παροχή ελληνοκεντρικής εκπαίδευσης ικανοποιώντας μονομερώς το αίτημα των Ελλήνων μεταναστών. Ουσιαστικά αναλαμβάνει την ευθύνη για την ίδρυση και λειτουργία ελληνικών σχολείων στη Γερμανία απαλλάσσοντας τις γερμανικές εκπαιδευτικές αρχές από το κόστος εκπαίδευσης των Ελλήνων μαθητών.

Ενδεικτικό της στάσης και της εμμονής για ίδρυση αμιγών ελληνικών σχολείων, είναι το γεγονός ότι στις 4 από τις 8 συζητήσεις σε κοινοβουλευτικό επίπεδο αναλύονται διεξοδικά

και με ιδιαίτερη έμφαση η αναγκαιότητα και η σπουδαιότητα ίδρυσης αυτών των σχολείων.

Εξίσου σημαντικό θέμα ανακύπτει αυτό της επαγγελματικής εκπαίδευσης, για το οποίο, όμως, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. δεν έχει συγκεκριμένη πρόταση. Το ζήτημα απασχολεί το κοινοβουλευτικό σώμα κατά τη διάρκεια διακυβέρνησης από το ΠΑ.ΣΟ.Κ., αλλά δεν προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα αντιμετώπισής του, παρά γίνονται γενικόλογες τοποθετήσεις. Ωστόσο, η συχνότητα εμφάνισης του θέματος είναι μεγαλύτερη απ' ό,τι την περίοδο διακυβέρνησης της Ν.Δ., δηλώνοντας το ενδιαφέρον του ΠΑ.ΣΟ.Κ.